

Sumariusz Metryki Koronnej. Seria nowa, t. 6, pod redakcją Krzysztofa Chłapowskiego, Księga wpisów podkanclerzego Jana Tarnowskiego MK 137 z Archiwum Głównego Akt Dawnych w Warszawie 1592, oprac. Krzysztof Chłapowski, wyd. DiG, Warszawa 2012, s. 309.

W 2012 r. oddany został do użytku badaczy 6 tom serii nowej *Sumariusza Metryki Koronnej*. Wydawnictwo zapoczątkowane zostało w 1999 r. przez Wojciecha Krawczuka, obecny tom jest natomiast pierwszym przygotowanym pod kierownictwem Krzysztofa Chłapowskiego, autora, który opracował wydany w 2009 r. tom 5 sumariusza.

W 6 tomie zsumaryzowana została *Księga wpisów podkanclerzego Jana Tarnowskiego MK 137 z Archiwum Głównego Akt Dawnych w Warszawie z 1592 r.* Jest to druga księga podkanclerzego Tarnowskiego, zawierająca 559 wpisów, sporządzonych zgodnie z praktyką stosowaną w kierowanej przez niego kancelarii, w obrębie jednego roku. Praktykę tę stosowano w kancelarii mniejszej konsekwentnie również w innych księgach, przygotowanych w okresie podkanclerstwa Tarnowskiego.

Ostatni tom, podobnie jak poprzednie, opracowany został według zasad odbiegających od praktyki stosowanej przez Teodora Wierzbowskiego i jego następców z AGAD. Księga MK 137 zsumaryzowana została po polsku, w kolejności kancelaryjnej wpisów. Praktyka ta, czego dowodzą kolejne tomy sumariusza, sprawdza się. Szczególnie dotyczy to języka regestów, który pozwala sięgnąć do zawartości ksiąg Metryki Koronnej również badaczom znającym łącznie słabo lub wcale.

Regesty wpisów zbudowane są poprawnie, zwięźle i treściwie, docierając do istoty zawartości i znaczenia prawnego dokumentów. W przypadku wielu badań pozwoli to na korzystanie z sumariusza bez konieczności sięgania do ksiąg Metryki Koronnej. Dobrym uzupełnieniem treści regestów jest wstęp, zawierający informacje na temat sumaryzowanej księgi oraz pracy kancelarii królewskiej w 1592 roku, jak również wykaz dokumentów oblatowanych i wzmiankowanych sprzed 28 grudnia 1587 r., który umieszczono w sumariuszu ze względu na koncepcję serii, mającej w założeniu obejmować księgi Metryki z czasów panowania Zygmunta III Wazy. Zamieszczone na końcu sumariusza indeksy: rzeczowy, osobowy i geograficzny pozwalają szybko orientować się w treści regestów, co wydatnie ułatwia korzystanie z pomocy.

Warte podkreślenia jest, że forma sumariusza jest zgodna ze wskazówkami archiwistów na temat sporządzania tego rodzaju skorowidza archiwalnego. Tom 6, podobnie jak poprzednie, stanowi dokładne odwzorowanie opisu sumariusza archiwalnego, przedstawionego przez Józefa Siemieńskiego w trzeciej części *Rozważań terminologicznych*¹. Naczelną zasadą układu sumariusza, wskazaną przez Siemieńskiego, jest odnoszenie się kolejnych pozycji do coraz

¹ J. Siemieński, *Rozważania terminologiczne*, cz. 3, *Skorowidze*, „Archeion”, t. 5, 1929, s. 62–63.

dalszych stron opisywanej księgi. Jednocześnie przyjął on, że jest to jednoznaczne z chronologicznym następstwem wpisów, dlatego sumariusz taki nazywał „chronologicznym”. Jest to jednak błędne założenie, ponieważ chronologia w księgach kancelaryjnych bywa łamana, tak jest np. w przypadku ksiąg sumaryzowanych w niniejszej serii, dlatego właściwą nazwą jest raczej sumariusz „kancelaryjny”, a nie „chronologiczny”. Opis Siemieńskiego został przyjęty i rozwinięty przez większość archiwistów, dających podstawy współczesnej metodyce archiwalnej, w tym również przez Kazimierza Konarskiego², który posiadał też własne doświadczenie w tej dziedzinie. *Sumariusz Metryki Koronnej. Seria nowa* odpowiada również definicjom zawartym w obu Polskich Słownikach Archiwalnych³. Uznać można go zatem za wzorcowy model dla dalszych prac sumaryzacyjnych, zgodny z najlepszą praktyką archiwalną w dziedzinie sporządzania tego rodzaju pomocy archiwalnych, oraz wytycznymi Naczelnego Dyrektora Archiwów Państwowych na temat sporządzania skorowidzów⁴.

² K. Konarski, F. Ramontowska, *Z doświadczeń nad opracowaniem sumariusza protokołów Rady Administracyjnej Królestwa Polskiego*, „Archeion”, t. 35, 1961, s. 3–28.

³ A. Bachulski, K. Konarski, A. Wolff, *Polski Słownik Archiwalny*, NDAP, Warszawa 1952, s. 26; *Polski Słownik Archiwalny*, red. W. Maciejewska, NDAP, Warszawa 1969, s. 79.

⁴ Pismo okólne nr 3 Naczelnego Dyrektora Archiwów Państwowych z 28 lute-

go 1961 r. w sprawie sporządzania sumariuszy i indeksów dla zespołów i zbiorów archiwalnych.

Ze względu na trudność sporządzania tego rodzaju pomocy archiwalnej oraz na obszerność sumaryzowanego materiału nie udało się w czasie opracowania uniknąć kilku usterek. Nie obniżają one jednak merytorycznej wartości dzieła. Tak np. w regeście nr 16 występuje Jakub de Fratricz, a w przypisie do tegoż Jakub de Traczicz. Podobnie w regeście nr 34 występuje Jan Kasinowski, podstarości kokenhauski, natomiast w regeście nr 35 jego nazwisko zapisano jako Kąsinowski. Podobnych różnic w zapisie znajduje się w sumariuszu jeszcze kilka, warto byłoby zatem zwrócić w czasie opracowania kolejnego tomu większą uwagę na ujednoczenie zapisów. Nabiera to tym większego znaczenia, jeżeli sumariusz ma służyć podczas niektórych badań za źródło zastępujące Metrykę Koronną. W przypadku występowania we wpisach do ksiąg różnych zapisów tego samego nazwiska lub nazwy należałoby przyjąć jeden z nich, najlepiej zgodny z dotychczasową praktyką badawczą, o pozostałych informując w przypisach oraz w indeksach w formie odsyłaczy.

W sumariuszu nagminnie stosowane są formy przymiotników jak „brzeskim-litewskim” czy „brzeski-kujawski”, które może nie mają wpływu na treść, ale są niepoprawne językowo.

Przy czytaniu regestów uwagę zwraca również formuła relacyjna, a raczej jej niekonsekwentny zapis w regestach. Co kilka wpisów w relacji wymieniana jest osoba podkanclerzego, natomiast

w reszcie następuje odwołanie do regestu wcześniejszego. Zdarza się jednak, że po wymienieniu Tarnowskiego następuje kilka regestów bez relacji, a po nich dopiero odwołanie (czasem po kilku stronach). W innych miejscach już w następnym regescie po zawierającym odwołanie, podana jest osoba relacjonującego. Warto by wprowadzić bardziej konsekwentny zapis, np. w regescie na początku nowej strony podawać relacjonującego, natomiast odwołania stosując podobnie jak robi się to w przypisach. Jeżeli jednak zastosowany sposób podawania relacji wynika z zapisu w księdze, należałoby wyjaśnić to we wstępie do sumariusza. Można się zresztą zastanawiać, czy podawanie relacji jest w ogóle potrzebne, skoro księga jest relacji jednej osoby, prawdopodobnie wystarczyłoby podać stosowną informację we wstępie. Przyjęcie konsekwencji w zapisie uczyni regesty łatwiejszymi w odbiorze dla korzystającego z sumariusza, warto zatem zwrócić na to uwagę w przyszłości.

Dużą stratą dla sumariusza jest niezamieszczenie w nim wspomnianego we wstępie indeksu alfabetycznego z podpisem Pawła Koszutkiego, pisarza aktowego i sekretarza królewskiego w okresie 1591–1596, który prawdopodobnie

spisał całą księgę. Indeks powinien być naturalnym uzupełnieniem treści sumariusza, jeżeli ma on służyć jako źródło. Z niewyjaśnionych przyczyn nie zdecydowano się jednak na jego opublikowanie w skorowidzu.

Pomimo wspomnianych (głównie drobnych) usterek *Sumariusz Metryki Koronnej. Seria Nowa, t. 6, Księga wpisów podkanclerzego Jana Tarnowskiego MK 137 z Archiwum Głównego Akt Dawnych w Warszawie 1592*, redagowany przez Krzysztofa Chłapowskiego, jest niezwykle cennym uzupełnieniem dotychczasowych opracowań, dotyczących polskiej kancelarii królewskiej oraz pomocy archiwalnych. Niewątpliwie dzięki niezwyklej dokładności opracowania zastąpi on podczas wielu badań konieczność sięgania do Metryki Koronnej, pozwalając na uzupełnienie stanu wiedzy dotyczącej okresu panowania Zygmunta III również badaczom wyłączonym dotychczas z tego nurtu. Z niecierpliwością można zatem oczekiwać kolejnego tomu *Sumariusza Metryki Koronnej. Seria nowa*, tym bardziej, że wagi Metryki Koronnej dla poznania historii Polski nie trzeba nikomu przedstawiać.

Hadrian Ciechanowski

Archiwum Państwowe w Toruniu